

## Πλαίσιο κατευθύνσεων και προτάσεων για την ανάγνωση αυτοτελών λογοτεχνικών βιβλίων στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2025-2026

### Διαβάζοντας με σκοπό την ψυχαγωγία

Η ανάγνωση είναι μια βασική γλωσσική δεξιότητα που νοηματοδοτεί κάθε πτυχή της ζωής μας, σχολική, προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική. Τα τελευταία χρόνια αντικείμενο μελέτης και έρευνας αποτελεί η ψυχαγωγική ανάγνωση λογοτεχνίας με σκοπό την απόλαυση (reading for pleasure) εντός και εκτός σχολείου. Τα ευρήματα των ερευνών δείχνουν ότι η ψυχαγωγική ανάγνωση έχει πολλαπλά οφέλη:

- αναπτύσσει τη φαντασία, τη δημιουργικότητα και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων.
- συμβάλλει στη γλωσσική ανάπτυξη και συνειδητοποίηση, καθώς βοηθά τους μαθητές και τις μαθήτριες να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, να εξοικειωθούν με γραμματικές δομές, να γνωρίσουν αφηγηματικές τεχνικές, είδη και τύπους κειμένων και να αναπτύξουν ποικίλους γραμματισμούς.
- επιδρά σημαντικά στη γνωστική ανάπτυξη, καθώς οι μαθητές/τριες μαθαίνουν να εστιάζουν περισσότερο την προσοχή τους, να ενισχύουν τη μνήμη τους, να επεξεργάζονται πληροφορίες και να κάνουν συνδέσεις.
- αναδεικνύει ταυτότητες και ωθεί τους μαθητές και τις μαθήτριες να ανακαλύπτουν νοήματα, να διαμορφώνουν στάσεις και να αναπτύσσουν δεξιότητες κριτικής σκέψης.
- βοηθάει στη διαχείριση των συναισθημάτων, αναπτύσσει τη συναισθηματική νοημοσύνη, ενδυναμώνει την ενσυναίσθηση αλλά και την αυτογνωσία και συμβάλλει στη διαμόρφωση υγιών κοινωνικών σχέσεων.
- προκαλεί την περιέργεια και την ανάγκη για διερεύνηση, προσφέροντας όχι μόνο γνώσεις και πληροφορίες αλλά και πολιτισμικές εμπειρίες άγνωστες και οικείες.

Με βάση όλα τα προηγούμενα οφέλη, η ψυχαγωγική ανάγνωση θέτει τα θεμέλια για τη διάβιου μάθηση, τη μελλοντική ακαδημαϊκή επιτυχία και την προσωπική ευζωία.

### Φιλαναγνωσία, ψυχαγωγική ανάγνωση και αυτοτελή λογοτεχνικά έργα

Η αγάπη για την ανάγνωση καλλιεργείται αποτελεσματικότερα, όταν η αναγνωστική εμπειρία δεν είναι αποσπασματική αλλά περιλαμβάνει ολόκληρα λογοτεχνικά έργα. Η ανάγνωση ολόκληρου του λογοτεχνικού έργου, σε αντίθεση με την ανάγνωση αποσπασμάτων, προσφέρει παιδαγωγικά και λογοτεχνικά πλεονεκτήματα, καθώς παρέχει μια ολοκληρωμένη εμπειρία και προάγει τη βαθύτερη κατανόηση του κειμένου. Αναλυτικά:

- Η ανάγνωση του έργου στο σύνολό του δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να κατανοήσουν πλήρως την πλοκή, τους χαρακτήρες και τα θέματα.
- Τα ολόκληρα έργα παρέχουν ευκαιρίες για ολιστική προσέγγιση των πολλαπλών θεμάτων και μηνυμάτων που δεν αποκαλύπτονται στα αποσπάσματα, ενώ παράλληλα ενισχύουν τις γλωσσικές δεξιότητες.
- Η ανάγνωση ολόκληρου έργου απαιτεί συγκέντρωση και υπομονή, δεξιότητες απαραίτητες για την οργάνωση της μελέτης και της πνευματικής καλλιέργειας.

- Το ολόκληρο έργο δημιουργεί συναισθηματική εμπλοκή, κάτι που είναι δυσκολότερο να επιτευχθεί με αποσπάσματα, και διαμορφώνει το πλαίσιο για την ενδυνάμωση της αισθητικής του απόλαυσης.
- Η ανάλυση ολόκληρου έργου επιτρέπει πιο σύνθετες και κριτικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις, αναστοχαστικού προσανατολισμού.
- Καθώς το αυτοτελές έργο διατηρεί την ακεραιότητά του, προάγεται η εκτίμηση για τη λογοτεχνική δημιουργία και ενδυναμώνεται η θετική στάση στη φιλιαναγνωσία.
- Ένα λογοτεχνικό έργο συχνά διασυνδέεται και με άλλα γνωστικά αντικείμενα όπως η ιστορία, οι τέχνες, η γεωγραφία κ.ά., γεγονός που ευνοεί την επίτευξη ευρύτερων μαθησιακών στόχων και μια ολιστική προσέγγιση της μάθησης (διαθεματικότητα, διεπιστημονικότητα).

Η αδιάλειπτη παρουσία της λογοτεχνίας στον χώρο και τον χρόνο πιστοποιεί την αδιαμφισβήτητη αξία της και συνδέεται άρρηκτα με την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας. Με την ανάγνωση αυτοτελών λογοτεχνικών βιβλίων, επιτυγχάνεται η πνευματική ανάπτυξη, η αισθητική, γλωσσική, συναισθηματική και ηθική καλλιέργεια των μαθητών/τριών και προωθείται η ψυχαγωγική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση της αναγνωστικής εμπειρίας.

Είναι, ωστόσο, σημαντικό η ψυχαγωγική ανάγνωση να μη μετατραπεί σε ένα ακόμη καθήκον που επιβάλλεται μόνο εντός της σχολικής ζωής. Επισημαίνεται με έμφαση πως έχει μεγάλη σημασία το σχολείο να καλλιεργεί στους μαθητές και τις μαθήτριες την επιθυμία και την ικανότητα να διαβάζουν αυτοτελή λογοτεχνικά κείμενα και στο σχολείο και στο σπίτι, έτσι ώστε να γίνουν επαρκείς και δημιουργικοί/ές αναγνώστες/τριες. Η ανάγνωση της λογοτεχνίας είναι κατά βάση μια δραστηριότητα η οποία γίνεται σε προσωπικό χρόνο, επειδή αποτελεί ανάγκη του αναγνώστη/της αναγνώστριάς. Επομένως, σκοπός του εγχειρήματος είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν τη συνήθεια να διαβάζουν λογοτεχνία στον προσωπικό τους χρόνο. Σημαντικό κίνητρο προσφέρει προς την κατεύθυνση αυτή η δωρεάν διανομή αυτοτελών λογοτεχνικών έργων, η ύπαρξη βιβλιοθήκης στο σχολείο ή στην τάξη, στην οποία μπορεί να καταφεύγει το μαθητικό κοινό σε ολόημερη βάση, και φυσικά η εξασφάλιση χρόνου στο ωρολόγιο πρόγραμμα για την ψυχαγωγική ανάγνωση.

Με λίγα λόγια, η ψυχαγωγική ανάγνωση διαφοροποιείται από τη συνήθη αποκωδικοποίηση ενός κειμένου, εφόσον έχει ως κίνητρο την προσωπική επιλογή, περιέργεια ή ταύτιση, δεν προτεραιοποιεί την εξέταση και δεν καθιστά υποχρεωτική την ενδελεχή ανάλυση, αλλά «ξεδιπλώνεται» με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των αναγνωστών/τριών.

### **Ανάγνωση αυτοτελών λογοτεχνικών βιβλίων στο Γυμνάσιο**

Η καλλιέργεια της αγάπης για το βιβλίο και την ψυχαγωγική ανάγνωση ξεκινάει στην προσχολική εκπαίδευση και ενδυναμώνεται στο δημοτικό σχολείο. Στο Γυμνάσιο, η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας συνεχίζεται, με απώτερο στόχο οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαμορφώσουν θετικές αναγνωστικές ταυτότητες και να εξελιχθούν σε αυτόνομους αναγνώστες και αυτόνομες αναγνώστριες. Ωστόσο, παρατηρείται συχνά –και τεκμηριώνεται ερευνητικά– ότι η ψυχαγωγική ανάγνωση εκτός σχολείου μειώνεται κατά την εφηβεία.

Το μάθημα της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στη διατήρηση αλλά και την ενδυνάμωση των αναγνωστικών συνηθειών των εφήβων. Σύμφωνα με το νέο ΠΣ της Λογοτεχνίας (ΦΕΚ Β' 694, 10-02-2023), η ανάγνωση και επεξεργασία λογοτεχνικών

κειμένων με πρακτικές που ενθαρρύνουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση είναι δυνατό να καταστήσει το μάθημα ελκυστικό. Μέσω της συνάντησης με τον κόσμο των λογοτεχνικών κειμένων, οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώκεται να αλληλεπιδράσουν με τα κείμενα, να ανακαλύψουν και να αναδείξουν τα νοήματά τους, να καλλιεργήσουν τον ψυχικό τους κόσμο και την προσωπική τους αισθητική, να εξοικειωθούν με πρακτικές δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής, να αναπτύξουν κριτική και δημιουργική σκέψη, να ενισχύσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες, να διευρύνουν την κοινωνική τους ευαισθησία, να βιώσουν μια ανθρωπογνωστική εμπειρία και να δομήσουν τον δικό τους κώδικα αξιών.

Το ΠΣ εισηγείται την ανάγνωση και απόλαυση ολόκληρων λογοτεχνικών έργων, καθώς η ενδυνάμωση των αναγνωστικών συνηθειών των μαθητών/τριών μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συστηματική ανάπτυξη αναγνωστικών δεξιοτήτων εντός της σχολικής τάξης.

Μέσα από την επαφή με το αυτοτελές έργο, οι μαθητές/τριες αναμένεται να:

- διαβάζουν συλλογικά και ατομικά, ηχηρά και εκφραστικά αλλά και σιωπηρά, να συζητούν για τα νοήματα των κειμένων και τα συναισθήματα που τους προκαλούν και να απολαμβάνουν την αναγνωστική εμπειρία.
- εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν τις αξίες και τις ιδέες που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα και να συνειδητοποιούν την αισθητική τους αξία.
- αναπτύσσουν δεξιότητες αναπλαισίωσης τμημάτων του λογοτεχνικού κειμένου.
- αναπτύσσουν κριτική και δημιουργική σκέψη, εμβαθύνοντας στα κείμενα και συγκρίνοντάς τα με άλλα, και να ανακαλύπτουν τη διακειμενική σύνδεση των λογοτεχνικών βιβλίων με άλλα βιβλία και με άλλες μορφές τέχνης.
- κατανοούν τη σχετικότητα αλλά και την πολλαπλότητα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων και να αντιμετωπίζουν κριτικά τις δικές τους ερμηνευτικές προτάσεις.
- κατανοούν ότι οι πολιτισμικές αξίες σχετίζονται με τον χώρο, τον χρόνο και τις κοινωνικές πρακτικές, είναι επομένως προσδιορισμένες ιστορικά και κοινωνικά, γεγονός που δικαιολογεί τη σχετικότητα αλλά και την ποικιλία τους.

Την ίδια στιγμή, καλύπτονται στόχοι και μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος της Λογοτεχνίας, καθώς η επαφή με το αυτοτελές έργο συμβάλλει ουσιαστικά στην αναγνώριση των λογοτεχνικών ειδών και των συμβάσεων του λογοτεχνικού λόγου. Είτε πρόκειται για μυθιστόρημα, συλλογή διηγημάτων ή νουβέλα είτε για θεατρικό έργο ή ποιητική σύνθεση, η προσέγγιση ολόκληρων έργων στη σχολική τάξη ενισχύει τη δυνατότητα των μαθητών/τριών να διαλέγονται κριτικά και δημιουργικά με τα κείμενα στην ολότητά τους και όχι αποσπασματικά. Με την ανάγνωση και τη μελέτη του έργου οι μαθητές/τριες εισέρχονται στον κόσμο του, συνδιαλέγονται με τις ιδέες του, γνωρίζουν τα πρόσωπα της πλασματικής αφήγησης, αντιλαμβάνονται στοιχεία της τεχνικής της λογοτέχνης/του λογοτέχνη, της δομής και της σύνθεσης του έργου, αναπτύσσουν την ερμηνευτική ικανότητά τους, ενώ διαμορφώνουν κριτική στάση σε σχέση με ζητήματα της ατομικής και κοινωνικής ζωής.

Είναι όμως σημαντικό να επισημανθεί, ότι ο χαρακτήρας της ανάγνωσης αυτοτελών έργων είναι ελεύθερος και παιγνιώδης, ενώ η καθοδήγηση των μαθητών/τριών στοχεύει στην αναγνωστική τους χειραφέτηση. Η ανάγνωση και η επεξεργασία του κειμένου είναι κριτική και ταυτόχρονα δημιουργική, βασίζεται σε τεκμηριωμένες κρίσεις και απομακρύνεται από στερεότυπα.

Για το πρώτο αυτό εγχείρημα να εισαχθεί το αυτοτελές λογοτεχνικό βιβλίο και η ψυχαγωγική ανάγνωση στην εκπαίδευση δόθηκε έμφαση στην ελληνική και ξένη κλασική λογοτεχνία με κριτήρια παιδαγωγικά, θεματικά, ειδολογικά κ.ά. Βέβαια, από τη στιγμή που η ανάγνωση ολόκληρων λογοτεχνικών έργων εντάσσεται σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, ενισχύεται και η ευελιξία των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών στην επιλογή και άλλων πρόσθετων έργων με βάση τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα, όπως και η συμμετοχή τους σε λέσχες ανάγνωσης.

Τα προτεινόμενα λογοτεχνικά βιβλία για το Γυμνάσιο διαφοροποιούνται ανά ηλικιακή ομάδα και τάξη:

Τάξη	Βιβλίο	Συγγραφέας
Α΄	Λόγια της πλώρης	Ανδρέας Καρκαβίτσας
	Οι περιπέτειες του Σέρλοκ Χολμς	Άρθουρ Κόναν Ντόιλ
Β΄	Θάνατος παλικαριού	Κωστής Παλαμάς
	Το ημερολόγιο της Άννα Φρανκ	Άννα Φρανκ
Γ΄	Ο Βάνκας και άλλα διηγήματα	Άντον Τσέχοφ
	Ζητείται ελπίς	Αντώνης Σαμαράκης

### Ψηφιακά μέσα και αναγνωστική εμπειρία

Η λογοτεχνική παραγωγή σήμερα δεν περιορίζεται μόνο στο γραπτό μέσο αλλά αποτυπώνεται προφορικά σε ηχοβιβλία (audiobooks) και σε πολυτροπικά/πολυμεσικά είδη, όπως κινηματογραφικές ταινίες, κινούμενα σχέδια, βίντεο κ.ά. Η αναγνωστική εμπειρία μπορεί να γίνει πιο προκλητική και ενδιαφέρουσα για τους μαθητές και τις μαθήτριες, όταν συνοδεύεται από ψηφιακά μέσα, στα οποία έχουν πρόσβαση στην καθημερινότητά τους.

Όλα τα προτεινόμενα αυτοτελή λογοτεχνικά έργα διατίθενται και σε ηχοβιβλία μέσω της εφαρμογής eVivlio (<https://evivlio.gov.gr>) και έχουν μεταφερθεί στην κινηματογραφική οθόνη ή στη θεατρική σκηνή. Μπορούν, επομένως, να αξιοποιηθούν στην ψηφιακή τους μορφή, ώστε να εμπλουτίσουν την ψυχαγωγική ανάγνωση και να προσφέρουν ερεθίσματα και στηρίγματα.

Την ίδια στιγμή, η αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών μπορεί να εμπλέξει τα παιδιά σε περισσότερους τύπους γραμματισμών (λ.χ. τον ψηφιακό γραμματισμό και τον γραμματισμό τεχνητής νοημοσύνης). Σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό, τα παιδιά μπορούν να ψηφιοποιήσουν ολόκληρη την ιστορία ή ένα μέρος της ή να δημιουργήσουν μια νέα ιστορία με αφορμή το βιβλίο που διαβάζουν. Μπορούν να δημιουργήσουν ιστοσελίδες ή blogs, όπου

θα αναρτούν βιβλιοκριτικές, βιβλιοπαρουσιάσεις ή εκδηλώσεις σχετικές με την αναγνωστική τους εμπειρία. Μπορούν να αξιοποιήσουν ψηφιακά εργαλεία, όπως το radlet, προκειμένου να δημιουργήσουν τον *τοιχο των βιβλίων*, όπου θα καταγράφουν αγαπημένες ή αξιομνημόνευτες φράσεις ή αποσπάσματα από τα βιβλία. Μπορούν, τέλος, να χρησιμοποιήσουν εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης, για να βρουν εναλλακτικούς τίτλους, εξώφυλλα ή διαφορετική εικονογράφηση για τα βιβλία που διαβάζουν, για να αντικαταστήσουν τους ήρωες και τις ηρωίδες, για να ζητήσουν δείγματα κειμένων που μοιάζουν με το ύφος γραφής των συγγραφέων και να τα συγκρίνουν με τις δικές τους παραγωγές, προσεγγίζοντάς τα κριτικά.

### **Σχεδιασμός και οργάνωση της αναγνωστικής εμπειρίας**

Ο/Η εκπαιδευτικός επιλέγει (σε συνεργασία με τους μαθητές/τις μαθήτριές του) το λογοτεχνικό βιβλίο και οργανώνει την αναγνωστική εμπειρία, έτσι ώστε να αναδείξει την ιδιαιτερότητα του έργου ως κειμενικής κατασκευής και να ετοιμάσει ποικίλες δραστηριότητες, προσαρμοσμένες στις ανάγκες του σχολικού τμήματος στο οποίο διδάσκει.

Κατά τον σχεδιασμό της αναγνωστικής εμπειρίας, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να λάβει υπόψη του/της τα ενδιαφέροντα και την ηλικία των εφήβων, την αναγνωστική ανταπόκριση, το λογοτεχνικό είδος, τη δομή, το θέμα ή τα θέματα που πραγματεύεται το κείμενο, τις τεχνικές αφήγησης, τα στοιχεία διακειμενικότητας και τη σύνδεση με άλλες τέχνες.

Ξεκινά με τον σαφή καθορισμό συγκεκριμένων στόχων, όπως η αισθητική απόλαυση, η κατανόηση των ιδεών, η ενίσχυση της δημιουργικότητας, η ανακίνηση συναισθημάτων, η βιωματική εμπλοκή των μαθητών/τριών, η καλλιέργεια των γλωσσικών τους δεξιοτήτων αλλά και η κριτική ανάγνωση. Μπορεί να επιλέξει δραστηριότητες που βοηθούν την αναγνωστική πρόσληψη και την ελεύθερη ανταπόκριση τόσο στο συλλογικό επίπεδο της ομάδας όσο και σε ατομικό επίπεδο, λ.χ. ερωτήσεις εμβάθυνσης στο κείμενο (δομή και θέματα), δραστηριότητες θεατρικής έκφρασης και δημιουργικής γραφής και διακαλλιτεχνικές δραστηριότητες. Σε κάθε περίπτωση, εισάγει σταδιακά τους μαθητές και τις μαθήτριες κάθε τάξης σε μορφές ερμηνευτικής ανάλυσης που ταιριάζουν στην ηλικία τους. Για παράδειγμα, κατά την αναγνωστική εμπειρία στην Α΄ Γυμνασίου, μια τάξη μετάβασης από την Πρωτοβάθμια στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, λαμβάνονται υπόψη οι προεφηβικές αναπαραστάσεις των μαθητών/τριών. Καθώς τα λογοτεχνικά έργα προσφέρονται για διαθεματικές και διεπιστημονικές συνδέσεις, ενδείκνυται η συνεργασία των φιλολόγων με εκπαιδευτικούς άλλων ειδικοτήτων.

Οι διδακτικές ώρες που ο/η εκπαιδευτικός θα αφιερώσει για την ανάγνωση και τη μελέτη του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου προτείνεται να οργανωθούν έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η αναγνωστική πρόσληψη κυρίως εντός της σχολικής τάξης. Προτείνεται η διδασκαλία του αυτοτελούς έργου να γίνεται σε συνεχόμενο δώρο, εφόσον αυτό είναι εφικτό, καθώς η ανάγνωση εκτενών αποσπασμάτων του έργου μέσα στη σχολική τάξη μπορεί να εξασφαλίσει την κατανόησή του από το σύνολο των μαθητών/τριών και να επιτρέψει την αποτελεσματικότερη πραγματοποίηση ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων. Η ανάγνωση ως συλλογική εμπειρία δημιουργεί επίσης τις προϋποθέσεις για τη μετατροπή της τάξης σε μια «κοινότητα αναγνωστών/τριών». Η σταδιακή ανάγνωση και επεξεργασία του έργου

ενισχύει τη συζήτηση και τη δημιουργική ανταπόκριση της «κοινότητας αναγνωστών/τριών» αλλά και την επαφή με τους διαφορετικούς τρόπους ανάγνωσης και πρόσληψης του κειμένου με στόχο την ισότιμη συμμετοχή όλων. Η ολοκλήρωση της ανάγνωσης εντός της σχολικής τάξης μπορεί να προσφέρει ικανοποίηση στους/στις μαθητές/τριες· εξάλλου, συχνά η αναγνωστική απόλαυση συνδέεται με το γεγονός ότι φτάνουμε στο τέλος του έργου, μαθαίνουμε το τέλος της ιστορίας. Το χρονικό άnuσma της αναγνωστικής εμπειρίας επιτρέπει τη δημιουργική χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και την αξιοποίηση υποστηρικτικών ψηφιακών πόρων, π.χ. πίνακες ζωγραφικής, εικόνες, μουσική, πληροφορίες. Ωστόσο, κρίνεται καίρια η ευελιξία του/της εκπαιδευτικού ως προς την επεξεργασία του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, έτσι ώστε με την κατάλληλη αξιοποίηση αναγνωστικών και διδακτικών πρακτικών (λ.χ. ανάγνωση στο σπίτι, σε λέσχες ανάγνωσης, στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή συνοπτική παρουσίαση επιλεγμένων κεφαλαίων ανάλογα με τον ρόλο τους στην πλοκή), να διασφαλιστεί και η ολοκληρωμένη διδασκαλία των ανθολογημένων αποσπασμάτων από τα αντίστοιχα βιβλία του Γυμνασίου.

Η αξιολόγηση της διδασκαλίας του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου είναι δυναμική/διαμορφωτική, διατρέχει όλα τα στάδια της διδασκαλίας (διαγνωστική-ενδιάμεση-τελική) — όπως προβλέπεται στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Λογοτεχνίας— με τη διαφορά όμως ότι δε λαμβάνει εξετασιοκεντρικό χαρακτήρα, αλλά έχει ως βασικό προσανατολισμό την ίδια την αναγνωστική εμπειρία και την απόλαυσή της. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί, ωστόσο, να επιλέξει κάποιο απόσπασμα από το αυτοτελές λογοτεχνικό έργο, για να το αξιοποιήσει ως παράλληλο κείμενο στο πλαίσιο γραπτής δοκιμασίας τετραμήνου.

Η εξοικείωση των μαθητών/τριών με λογοτεχνικά χαρακτηριστικά συνεπικουρεί στη νοηματική πρόσληψη και την αναγνωστική απόλαυση. Ωστόσο, τα μεταγλωσσικά και γραμματολογικά στοιχεία θεωρούνται ως μέσα για τη επίτευξη της ερμηνείας και όχι αυτοσκοπός. Εξάλλου, σκοπός δεν είναι η ανακάλυψη μιας «σωστής» και μοναδικής ερμηνείας. Πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο γραφής του βιβλίου ή τα βιογραφικά στοιχεία του/της συγγραφέα αντανakλούν την κουλτούρα της εποχής και συμβάλλουν ενισχυτικά στην ανάδειξη των νοημάτων του κειμένου, που είναι και το ζητούμενο. Παράλληλα, η διδασκαλία εστιάζει στην προώθηση της σύνδεσης του παρόντος των μαθητών/τριών με τον κόσμο του κειμένου. Συνεπώς, η ερμηνεία του λογοτεχνικού έργου δεν περιορίζεται σε γραμματολογικά στοιχεία και στον ιστορικό εντοπισμό του, αλλά λαμβάνει υπόψη τους προβληματισμούς των αναγνωστών/τριών.

Γι' αυτό, προτείνεται η αξιοποίηση κειμενοκεντρικών λογοτεχνικών θεωριών σε συνδυασμό με αναγνωστοκεντρικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Ενδεικτικά προτείνεται το μοντέλο του «ερμηνευτικού κύκλου» και της «αναγνωστικής ανταπόκρισης».

Σύμφωνα με το μοντέλο του «ερμηνευτικού κύκλου» ακολουθείται η εξής πορεία: α. αφόρμηση, εκφραστική ανάγνωση του κειμένου, εργασία συνολικής θεώρησής του, β. ανάλυση των επιμέρους στοιχείων του, γ. ολική απόδοση του νοήματος του κειμένου βασισμένη στην προηγούμενη ανάλυση. Η τριμερής διάκριση σε στάδια/φάσεις της ανάγνωσης (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την ανάγνωση) εφαρμόζεται στη μακροδομή αλλά και στη μικροδομή της αναγνωστικής εμπειρίας, δηλαδή τόσο στον συνολικό χρόνο επεξεργασίας του κειμένου, όσο και στον κατατετημημένο χρόνο, δηλαδή στις δύο διδακτικές ώρες που διατίθενται εβδομαδιαίως για το αυτοτελές λογοτεχνικό έργο.

Το μοντέλο της «αναγνωστικής ανταπόκρισης» βασίζεται σε τρεις φάσεις:

α. τη φάση *πριν την ανάγνωση*, κατά την οποία γίνεται η αφόρμηση και προετοιμάζεται η αναγνωστική εμπειρία, «χτίζονται γέφυρες» μεταξύ των κειμένων και των μαθητών/τριών και παρέχονται κίνητρα για την ανάγνωση που θα ακολουθήσει.

β. τη φάση *κατά την ανάγνωση*, κατά την οποία η κύρια αναγνωστική εμπειρία συνοδεύεται από δραστηριότητες και εργασίες που σχετίζονται στενότερα ή ευρύτερα με το κείμενο και συναποφασίζονται με καθοδηγητή/τρια τον/την εκπαιδευτικό.

γ. τη φάση *μετά την ανάγνωση*, κατά την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες παράγουν τον δικό τους λόγο σε σχέση με το όλον του λογοτεχνικού έργου. Ο σκοπός της φάσης αυτής είναι να διαπιστώσουν όλα τα μέλη της αναγνωστικής εμπειρίας τι καινούριο έμαθαν, ποιες αντιλήψεις σχημάτισαν, ποια συναισθήματα ένιωσαν μέσα από τις αναγνώσεις και τις συζητήσεις τους. Συνεπώς, στοχεύει στον αναστοχασμό, στον εμπλουτισμό ή και την αναθεώρηση/τον μετασχηματισμό γνώσεων, ιδεών, στάσεων, αξιών, αντιλήψεων, πεποιθήσεων.

Κατά τη συνολική προσέγγιση του έργου, ακολουθείται η κατευθυνόμενη, διερευνητική και συνεργατική μέθοδος, π.χ. διάλογος, καταιγισμός ιδεών, συζήτηση στην ολομέλεια και διατύπωση ερωτήσεων από μαθητές/τριες σε συμμαθητές/συμμαθήτριές τους.

#### **Ενδεικτικές δραστηριότητες**

Κατά τη φάση *πριν την ανάγνωση*, οι μαθητές/τριες επεξεργάζονται τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του βιβλίου –τα εξώφυλλα, τον τίτλο, την εικονογράφηση. Ξεφυλλίζοντας το βιβλίο, ενθαρρύνονται να φανερώσουν συμπεράσματα ή προσδοκίες τους ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο και να συζητήσουν για το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο. Καθώς το στάδιο αυτό προετοιμάζει την πρόσληψη του κειμένου, οι προσδοκίες/υποθέσεις ενεργοποιούν τη φαντασία αλλά και το ενδιαφέρον για την ανάγνωση του βιβλίου. Ακόμη κι αν απέχουν από την πραγματικότητα του βιβλίου, μπορούν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα της αναγνωστικής διαδικασίας.

Στο στάδιο *κατά την ανάγνωση*, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ορίσει τα χωρία που θα αναγνωστούν στην τάξη. Η ηχηρή ανάγνωση στην τάξη μπορεί να πραγματοποιείται από τον ίδιο/την ίδια –ιδιαίτερα τις πρώτες φορές, για να διευκολύνει την επαφή με το κείμενο– αλλά σταδιακά και από τους μαθητές/τις μαθήτριες. Έτσι, ενισχύονται οι δεξιότητες εκφραστικής ανάγνωσης και ενεργοποιείται η διαδικασία δημιουργίας νοερών εικόνων σχετικά με τον τόπο και τους χαρακτήρες. Εξάλλου, τις νοερές αυτές εικόνες καλούνται στη συνέχεια οι μαθητές/τριες να ανακαλέσουν, να περιγράψουν και να συζητήσουν. Εκτός από την ηχηρή ανάγνωση, οι μαθητές/τριες είναι καλό να εμπλέκονται και σε σιωπηρή ανάγνωση μέσα στην τάξη, έτσι ώστε να αποκτήσουν σταδιακά αναγνωστικές συνήθειες σε προσωπικό χρόνο.

Καθώς η μέθοδος διδασκαλίας είναι εστιασμένη στο κείμενο και διερευνητική, οι ενότητες/τα αποσπάσματα που θεωρούνται κρίσιμα για την πλοκή μπορούν να διαβάζονται στην τάξη, να ερμηνεύονται και να αξιοποιούνται διακαλλιτεχνικά. Άλλες ενότητες με μεγάλο ενδιαφέρον για τους μαθητές/τις μαθήτριες μπορούν να επιλέγονται για εκπόνηση ομαδικών δραστηριοτήτων και δημιουργικής γραφής. Κάποια αποσπάσματα μπορούν να διαβαστούν στο σπίτι κυρίως για την παρακολούθηση της ιστορίας και της εξέλιξης των χαρακτήρων. Είναι απαραίτητο η επιλογή των αποσπασμάτων που θα αναλυθούν στην τάξη και αυτών που θα

ανατεθούν για ανάγνωση στο σπίτι να έχει σχεδιαστεί εξαρχής. Σε κάθε περίπτωση, σταθερός στόχος είναι η ενίσχυση του αναγνωστικού ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών, η καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας. Για τον λόγο αυτό, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να διακόψει την ανάγνωση σε κρίσιμο για την πλοκή σημείο και να ρωτήσει ποια είναι η προσδοκώμενη συνέχεια, προκειμένου να πετύχει την πρόσδεξη και να τονώσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για την εξέλιξη της ιστορίας. Η ενσωμάτωση άλλων τεχνών, όπως η μουσική, το θέατρο ή τα εικαστικά, μπορεί να ενισχύσει τη συμμετοχή τους και να ενδυναμώσει την αναγνωστική εμπειρία.

Ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στη φάση κατά την ανάγνωση είναι:

- η τήρηση ημερολογίου ανάγνωσης.
- η συζήτηση και εμβάθυνση στα νοήματα του έργου.
- οι ατομικές ή ομαδικές εργασίες που αφορούν το περιεχόμενο, τις γλωσσικές, δομικές, αφηγηματικές επιλογές του/της συγγραφέα και τη λειτουργία τους.
- οι δραστηριότητες επέκτασης, λ.χ. οι μαθητές/τριες καλύπτουν κενά της αφήγησης, δίνουν τη συνέχεια, προσθέτουν εμβόλιμα ενότητες κ.ά.
- η δραματοποίηση σκηνών του κειμένου ή σκηνών που δημιούργησαν οι ίδιοι οι μαθητές/οι ίδιες οι μαθήτριες.
- ο μετασηματισμός μέρους του κειμένου σε άλλης μορφής κείμενο, π.χ. η διαλογική απόδοση αφηγηματικού κειμένου και η κριτική προσέγγιση των αλλαγών που επήλθαν ως προς το ύφος, την πρόσληψη, την απόλαυση του κειμένου κ.ά.
- οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

Μετά την ερμηνευτική προσέγγιση των επιμέρους τμημάτων, εξαιρετικά σημαντική είναι η συνολική αποτίμηση του έργου, καθώς επιτρέπει στους μαθητές/στις μαθήτριες να ανασκοπήσουν το σύνολό του και να αποκομίσουν μια σφαιρική εικόνα για την πλοκή και τα μηνύματά του. Η ολιστική προσέγγιση του κειμένου αλλά και της αναγνωστικής εμπειρίας παρέχει ευκαιρίες για δραστηριότητες και εργασίες που μπορούν να εμπλέξουν όλους τους μαθητές/όλες τις μαθήτριες δημιουργικά και κριτικά. Ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στη φάση μετά την ανάγνωση είναι:

- η διαγραμματική απεικόνιση του τόπου, του χρόνου, των χαρακτήρων, των γεγονότων που συνιστούν την πλοκή, τη δέση και τη λύση, όπως προκύπτει από τις σημειώσεις στο ημερολόγιο ανάγνωσης.
- η συνέχιση της ιστορίας, η απόδοση διαφορετικού τέλους, η ανάδειξη ή συμπλήρωση σημείων του έργου που αφήνονται «αιωρούμενα» με βάση τη φαντασία, την προσωπικότητα, τη συναισθηματική ανάγκη και τα βιώματα των μαθητών/τριών. Κατά την παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, οι μαθητές/τριες μπορούν να ακολουθήσουν το ύφος του/της συγγραφέα ή και το αντίθετο, να μεταφέρουν την ιστορία σε άλλη εποχή ή σε άλλον τόπο και να επιφέρουν όλες τις απαραίτητες αλλαγές. Μπορούν να εμβαθύνουν στους χαρακτήρες και να τους αναδείξουν ή να τους εμπλουτίσουν κατά το δοκούν, να τους διαφοροποιήσουν ως προς το ήθος τους ή ως προς άλλα στοιχεία της ταυτότητάς τους, να προσθέσουν και άλλους χαρακτήρες κι έτσι να δώσουν άλλη τροπή στην πλοκή. Μπορούν ακόμη να αφαιρέσουν τμήματα του κειμένου, να προσεγγίσουν αισθητικά και κριτικά τις αλλαγές και να διατυπώσουν κρίσεις σχετικά με την κειμενική οικονομία. Μπορούν, τέλος, να συγκρίνουν την έντυπη εκδοχή

του λογοτεχνικού έργου με άλλες μονοτροπικές ή πολυτροπικές εκδοχές τους, όπως ηχοβιβλία (eVivlio), μελοποιήσεις, κινηματογραφικές ταινίες, θεατρικές παραστάσεις, ή ακόμη και με τις δικές τους δημιουργίες ή κατασκευές σε σχέση με το έργο.

- διακαλλιτεχνικές δραστηριότητες, όπως ο μετασχηματισμός του κειμένου σε κόμικ ή/και γκράφικ νόβελ, η ζωγραφική απόδοση κάποιων σκηνών του, η επιλογή ή η σύνθεση μουσικού χαλιού κατά την ανάγνωση του κειμένου, μια χορευτική παράσταση κ.ά.
- βιβλιοπαρουσίαση ή/και βιβλιοκριτική στο πλαίσιο της καθιερωμένης *Εβδομάδας Βιβλίου*, στο πλαίσιο σχολικών εκδηλώσεων με προσκεκλημένους συγγραφείς, γονείς και κηδεμόνες κ.ά.
- διαθεματικές και διεπιστημονικές δράσεις, λ.χ. με αφορμή την ικανότητα του Σέρλοκ Χολμς να εξιχνιάζει μυστήρια βγάζοντας λογικά συμπεράσματα, οι μαθητές/τριες μπορούν να συνεργαστούν και να εντοπίσουν τις επιστήμες που «κρύβονται» πίσω από τη λογική τεκμηρίωση ή στο έργο *Λόγια της πλώρης*, με θεματικό καμβά τη θάλασσα και τη ζωή των θαλασσινών να εμβαθύνουν σε διαφορετικές πτυχές της θάλασσας στα σχολικά αντικείμενα, π.χ. Φυσική, Γεωγραφία, Γλώσσα κ.ά.

Σε κάθε φάση, και κυρίως στις φάσεις κατά και μετά την ανάγνωση, η διδασκαλία διαφοροποιείται ανάλογα με τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα ή την προσωπικότητα των μαθητών/τριών. Η διαφοροποίηση αφορά συνολικά την αναγνωστική διαδικασία –τη διαμόρφωση της τάξης, την παρουσίαση του έργου και την εμβάθυνση σε αυτό, τη διαμόρφωση ομάδων και τον τρόπο αξιολόγησης των δραστηριοτήτων, το παρεχόμενο στο μαθητικό κοινό εκπαιδευτικό υλικό, τον τύπο (ανοιχτό ή κλειστό) των δραστηριοτήτων και τον βαθμό δυσκολίας τους, είτε αυτές είναι ατομικές είτε ομαδικές.

Την προσέγγιση του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου εξυπηρετεί και το μοντέλο της ανεστραμμένης τάξης αλλά και η μέθοδος πρότζεκτ. Επίσης η προσέγγιση του αυτοτελούς κειμένου προσφέρεται για την αξιοποίηση τρόπων και πρακτικών της διαφοροποιημένης διδασκαλίας με αποτέλεσμα να δίνει κίνητρα σε όλους τους μαθητές και όλες τις μαθήτριες.

Γενικότερα, η συνολική οργάνωση της αναγνωστικής εμπειρίας σε σχέση με τον χρονοπρογραμματισμό, την επιλογή των κεφαλαίων για ανάγνωση στο σπίτι ή για μια πιο συνοπτική παρουσίασή τους από τον ίδιο/την ίδια ή από τους μαθητές/τις μαθήτριες, την επιλογή των δραστηριοτήτων και τους τρόπους συνολικής θεώρησης του βιβλίου, είναι στην κρίση κάθε εκπαιδευτικού.

## **Ενδεικτική διδακτική προσέγγιση αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στο Γυμνάσιο**

### **«Θάνατος παλικαριού», Κωστής Παλαμάς, Β΄ Γυμνασίου**

Ακολουθεί μια ενδεικτική πρόταση για την προσέγγιση του αφηγήματος «Θάνατος παλικαριού» του Κωστή Παλαμά στη Β΄ Γυμνασίου, το οποίο αγγίζει θεματικές, όπως η κοινωνική ζωή, οι οικουμενικές αξίες, τα κοινωνικά προβλήματα, ο τόπος μας. Το προτεινόμενο σενάριο προϋποθέτει την αξιοποίηση διαδραστικού πίνακα, τάμπλετ ή υπολογιστών για ομαδικές δραστηριότητες, ημερολόγιο ανάγνωσης, διαδίκτυο και ψηφιακές εφαρμογές.

Η διδασκαλία είναι κειμενοκεντρική και κατευθυνόμενη, ώστε η ερμηνεία και η κατανόηση του έργου να προκύψουν συνεργατικά και διερευνητικά. Ακολουθούνται τα μοντέλα της «αναγνωστικής ανταπόκρισης» σε τρεις φάσεις και του «ερμηνευτικού κύκλου».

Τον χωρισμό των ενοτήτων διευκολύνουν τα βασικά στοιχεία της πλοκής και οι χρονικοί προσδιορισμοί. Μακροδομικά χαρακτηριστικά της ιστορίας του διηγήματος είναι το ατύχημα, οι αποτυχημένες θεραπείες και ο θάνατος του Μήτρου. Χρονικά ο Παλαμάς ευκρινώς δίνει τέσσερις προσδιορισμούς: τη νύχτα της Μεγάλης Παρασκευής, την αρχή του Αυγούστου, τα μέσα Ιανουαρίου και το απόγευμα της Μεγάλης Παρασκευής του επόμενου έτους.

Επισημαίνεται ότι ο χωρισμός σε ενότητες και ο ακριβής χρονοπρογραμματισμός, η επιλογή των αποσπασμάτων που θα αναγνωστούν στην τάξη και στο σχολείο από τον ίδιο/την ίδια ή από τους μαθητές/τις μαθήτριες, η επιλογή των δραστηριοτήτων και οι τρόποι συνολικής θεώρησης του βιβλίου είναι στην κρίση κάθε εκπαιδευτικού. Οι προτεινόμενοι ψηφιακοί πόροι είναι επίσης ενδεικτικοί.

### **Στόχοι/προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα:**

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να:

- ασκηθούν στην ενεργητική ακρόαση ενός αυτοτελούς κειμένου, στην ανάγνωση στην ολομέλεια της τάξης, στη σιωπηρή κατ' ιδίαν ανάγνωση, στην ανάγνωση κατά ομάδες και στην εκφραστική ανάγνωση.
- αναγνωρίσουν τη σχέση όλου-μέρους.
- εντοπίσουν τα βασικά συστατικά της ιστορίας (σκηνικό, χρόνος, πρόσωπα).
- αποκτήσουν μια γενική θεώρηση για τις συμβάσεις του αφηγηματικού λόγου (τον αφηγητή, τα πρόσωπα, τον χρόνο, τη συνοχή του διηγήματος).
- αναπτύξουν τη γλωσσική τους δυναμική.
- κατανοήσουν τον χαρακτήρα και τις αντιλήψεις του Μήτρου και να τοποθετηθούν κριτικά.
- αντιληφθούν τη σημασία της ομορφιάς, της λεβεντιάς και της αρτιμέλειας στην αντίληψη των ανθρώπων της εποχής εκείνης και του Μήτρου ειδικότερα.
- διακρίνουν τον ρόλο της λαϊκής παράδοσης, της δεισιδαιμονίας και της μαγείας στη ζωή των ανθρώπων.
- διακρίνουν τη σημασία της επιστήμης για τον άνθρωπο και να τη διαχωρίζουν από την «ψευδοεπιστήμη», πεποιθήσεις και αντιλήψεις που έχουν το χαρακτηριστικό γνώρισμα να παρουσιάζονται ως επιστημονικές ενώ είναι εντελώς αντίθετες με την επιστημονική μέθοδο (οι κομπογιαννίτες, αγύρτες και τσαρλατάνοι ψευτογιατροί που επιδεινώνουν την κατάσταση του Μήτρου).
- προβληματιστούν σχετικά με τον σκοπό συγγραφής του διηγήματος.
- καταστούν δημιουργικοί/ές και κριτικοί/ές αναγνώστες και αναγνώστριες ζητημάτων και συμπεριφορών που θίγει το έργο.
- διερωτηθούν για τον ρόλο της τέχνης στη ζωή μας.
- δημιουργήσουν δικά τους κείμενα ενεργοποιώντας τη φαντασία τους.

### **Φάσεις διδασκαλίας**

#### **1. Προαναγνωστική - εισαγωγική**

2. Αναγνωστική - επεξεργασία ενοτήτων
3. Μεταναγνωστική - Συνολική αποτίμηση

#### Προτεινόμενες εργασίες / δραστηριότητες:

- Ερωτήσεις αναγνωστικής ανταπόκρισης
- Δραστηριότητες εκφραστικής ανάγνωσης
- Ερωτήσεις κατανόησης και συσχέτισης των κειμένων
- Ασκήσεις γλωσσικές, ύφους, αφηγηματολογίας
- Συνθετικές δημιουργικές εργασίες. Οι εργασίες αυτές απαιτούν τη συνεργασία των μαθητών/τριών σε ομάδες, συστηματικότερη αξιοποίηση πηγών, έντυπων και ηλεκτρονικών, σε συνάρτηση με άλλα γνωστικά πεδία και μορφές τέχνης.
- Δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και διακαλλιτεχνικού χαρακτήρα που οδηγούν σε δημιουργία κειμένων ή/και άλλων μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης των μαθητών/τριών.
- Ρητορικά αγωνίσματα (διττοί λόγοι, προτρεπτικός και αυθόρμητος λόγος).
- Δραστηριότητες θεατρικής έκφρασης/δραματοποίησης.

#### Πορεία της διδασκαλίας

##### Α΄ φάση: Πριν την ανάγνωση.

Οι δραστηριότητες στοχεύουν στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών. Προτείνονται ενδεικτικά οι εξής δραστηριότητες:

- Ο/Η εκπαιδευτικός συζητά με τους μαθητές και τις μαθήτριες σχετικά με την οργάνωση της αναγνωστικής εμπειρίας.
- Ανακοινώνει τον τίτλο του έργου και τον συγγραφέα και ζητά από τους μαθητές/τις μαθήτριες τις πρώτες τους ανταποκρίσεις (τι αναμένουν να διαβάσουν).
- Ζητάει να αναζητήσουν στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα (<https://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>) το λήμμα *παλικάρι*. Οι μαθητές/τριες μελετούν τα αποτελέσματα της αναζήτησης και συζητούν για τις σημασίες της λέξης, τους λογοτέχνες/τις λογοτέχνιδες που τη χρησιμοποιούν και τα λογοτεχνικά είδη στα οποία εμφανίζεται. Στη συνέχεια, διατυπώνουν τις προσδοκίες τους από τον τίτλο και τη γενική εικόνα του βιβλίου.
- Εναλλακτικά, μπορούν να ερωτηθούν οι μαθητές/τριες αν γνωρίζουν κάτι για τον Παλαμά. Ως αφόρμηση, μπορεί να προβληθεί στον πίνακα το κείμενο του Ολυμπιακού ύμνου από την ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα
  - [https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd\\_id=7&text\\_id=1446](https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=7&text_id=1446)
  - και το αντίστοιχο ηχητικό στο youtube <https://www.youtube.com/watch?v=HNrPetBD0PM>

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει σύντομες αναφορές στον συγγραφέα, το έργο του και την εποχή, να προβάλει μια φωτογραφία του λογοτέχνη ή να αφήσει να ακουστεί ένα ηχητικό με τον ποιητή να απαγγέλλει δική του ποίηση. Εναλλακτικά, μπορούν οι ίδιοι οι μαθητές/οι ίδιες οι μαθήτριες να αναζητήσουν πληροφορίες για τον ποιητή, αφού

δοθούν από τον/την εκπαιδευτικό οι παρακάτω σύνδεσμοι της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα

- [https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/biography.html?cnd\\_id=7#content](https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/biography.html?cnd_id=7#content)
- [https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature\\_history/search.html?details=65](https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=65)

και ο σύνδεσμος του Ιδρύματος Κωστή Παλαμά

- <https://www.kostispalamas.gr/>

### **Β' φάση: Κατά την ανάγνωση**

Ακολουθεί η ανάγνωση του βιβλίου, η οποία μπορεί να πραγματοποιείται είτε εξ ολοκλήρου στην τάξη είτε κυρίως στην τάξη με συνέχιση της αναγνωστικής διαδικασίας και στο σπίτι.

Κατά τη διάρκεια ολόκληρης της αναγνωστικής εμπειρίας, οι μαθητές/τριες τηρούν προσωπικό ημερολόγιο ανάγνωσης, έντυπο ή ψηφιακό, στο οποίο καταγράφουν τα πρόσωπα και τα γεγονότα, τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. Μπορούν να σημειώνουν διαφορετικές τεχνικές (αφήγηση με διαφορετικές οπτικές, διάλογος, εσωτερικός μονόλογος), αντιθετικά ζεύγη και δίπολα και ό,τι άλλο θεωρούν σημαντικό.

Σε κάθε αναγνωστική ενότητα οι μαθητές/τριες μπορούν να επιλέγουν μια σκηνή που προκαλεί το ενδιαφέρον τους και να:

- την παρουσιάζουν σαν παγωμένη εικόνα (π.χ. τη σκηνή στον καφενέ όπου χτυπάει ο Μήτρος).
- την επενδύουν με μουσική και στίχους που θεωρούν ότι ταιριάζει, εξηγώντας τους λόγους, ή που γράφουν οι ίδιοι/οι ίδιες (π.χ. τη σκηνή όπου ο Μήτρος νιώθει απελπισία για την αναπηρία του).
- την αποδίδουν εικαστικά (π.χ. την περιγραφή του τοπίου που έβλεπε ο Μήτρος από το παράθυρό του).

Βασικό συστατικό κάθε αναγνωστικής ενότητας είναι η συζήτηση εντός της τάξης, έτσι ώστε να:

- αποκαλύπτονται οι στάσεις και τα συναισθήματα των μαθητών/τριών για τα γεγονότα, τα πρόσωπα, τις αντιδράσεις τους και τον εσωτερικό τους κόσμο, π.χ. τι κάνουν τα πρόσωπα από αγάπη, ο Μήτρος για τη μάνα του και η μάνα για τον Μήτρο.
- προσεγγίζονται κριτικά ιδέες, αξίες αλλά και προκαταλήψεις διαχρονικά στο τότε και στο τώρα, π.χ. τα χαρακτηριστικά που μας κάνουν να ξεχωρίζουμε, η σημασία της ομορφιάς, του γάμου και του προξενιού, η αντιμετώπιση της ασθένειας ή της αναπηρίας.
- βιώνονται στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού, λ.χ. τα ονόματα και τα προσωνύμια (η Χήρα η Δήμαινα, η Ταρία Ταρέλα), τα έθιμα του Πάσχα και της Μεγάλης Παρασκευής, τα μάγια κ.ά., και να ενισχύεται η διαπολιτισμική επίγνωση, π.χ. τα χαρακτηριστικά που έχει ένα παλικάρι, ένας νέος/μία νέα που τον/τη θαυμάζουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς, τα έθιμα γιορτών σε άλλες θρησκείες, η διαδικασία της γνωριμίας, του αρραβώνα και του

γάμου (Μήτηρος-Φροσύνη) αλλά και της ζήλειας (Μήτηρος-Μόρφω) σε διαφορετικά περιεχόμενα.

Παράλληλα, κάθε αναγνωστική ενότητα μπορεί να συνοδεύεται από ατομικές ή ομαδικές εργασίες, δημιουργικής παραγωγής γραπτού, προφορικού ή υβριδικού λόγου, που να αφορούν:

- τις γλωσσικές επιλογές, π.χ. οι μαθητές/τριες να εντοπίσουν λογοτεχνικές λέξεις ή φράσεις, συχνά διαλεκτικές («ο βαρεμένος μπορούσε να πάρη το πόδι του», «δεν το κραζε το παιδί με τ' όνομά του», «μισοκοπίσματα», «έστεκε στο φτερό»).
- τις δομικές και αφηγηματικές επιλογές του συγγραφέα και τη λειτουργία τους, π.χ. ο ρόλος των περιγραφών πριν από μια δραματική σκηνή (η περιγραφή της ζωής στο Θαλασσοχώρι, πριν χτυπήσει ο Μήτρος), ο ρόλος των διαλόγων που ακολουθούν ή έπονται της τριτοπρόσωπης αφήγησης (λ.χ. στη σκηνή με τον γιατρολόγο Κοπανίτσα) κ.ά.
- το περιεχόμενο, π.χ. να αναδείξουν, να συμπληρώσουν ή να επεκτείνουν σημεία που αφήνονται «αιωρούμενα» (τι σκεφτόταν η Μόρφω που ζήλεψε την τύχη της Φροσύνης), να αναδείξουν τις αντιθέσεις και τα δίπολα (ομορφιά και λεβεντοσύνη vs ανημποριά, τι πραγματικά συμβαίνει vs τι νομίζουμε ότι συμβαίνει).
- τον μετασηματισμό σημείων του κειμένου, π.χ. να μετατρέψουν τον ευθύ λόγο σε πλάγιο και αντίστροφα, την τριτοπρόσωπη αφήγηση σε πρωτοπρόσωπη (π.χ. να «μιλάει» ο ίδιος ο Μήτρος), τις λογοτεχνικές ή διαλεκτικές λέξεις και φράσεις σε λέξεις και φράσεις της κοινής νεοελληνικής ή άλλων γλωσσικών ποικιλιών, και να προσεγγίσουν κριτικά τις αλλαγές που επήλθαν ως προς το ύφος, την πρόσληψη, την απόλαυση του κειμένου.

Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες.

- Παίζουμε το παιχνίδι της «ανακριτικής καρέκλας» και ανακρίνουμε πρόσωπα του έργου, π.χ. τον γιατρό, τον πρακτικό ή/και τη μάντισσα.
- Φτιάχνουμε ένα ψηφιακό ή έντυπο λεύκωμα με τα λαογραφικά έθιμα που συναντάμε στο κείμενο και το εμπλουτίζουμε καθώς προχωράμε στην ανάγνωση. Σημαίνουμε με κάποιο διακριτικό εκείνα που επιβιώνουν μέχρι σήμερα στην Ελλάδα ή σε άλλους πολιτισμούς.
- Ζωγραφίζουμε τα φυσικά τοπία και συνθέτουμε κείμενα προφορικά (π.χ. podcast) ή γραπτά που συνοδεύουν τις δημιουργίες μας και εξηγούν πώς η περιγραφή της φύσης πλαισιώνει την αφήγηση (δημιουργώντας αντιθέσεις, κορυφώσεις κ.ά.)
- Γινόμαστε λογοτέχνες/λογοτέχνιδες και γράφουμε μια ιστορία για το πώς το παιδί της Χαρίταινας απέκτησε το παρατσούκλι Ταρία Ταρέλα.
- Συνθέτουμε κείμενα οδηγιών για την τακτική που ακολουθήθηκε από τον πρακτικό και τη μάντισσα. Στη συνέχεια, αναδεικνύουμε το σκεπτικό τους.
- Αναζητάμε ιστορικά, κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία για την εποχή συγγραφής του έργου. Στη συνέχεια, συζητάμε για τις αμοιβές που ζήτησε ή πήρε ο πρακτικός αλλά και για τη φιλοξενία των γιατρολόγων στο σπίτι των αρρώστων.
- Συνεχίζουμε τους στίχους που περιέχονται στο διήγημα και τους μελοποιούμε.
- Δίνουμε σκηνοθετικές οδηγίες για τη δραματοποίηση της αγαπημένης μας σκηνής του έργου.
- Συνομιλούμε με τον Μήτηρο ή τη μάνα του ως φίλοι/φίλες και οργανώνουμε τον λόγο μας για να του/της δώσουμε κουράγιο ή να τον/τη μεταπείσουμε.

- Φτιάχνουμε μια χρονογραμμή με την εξέλιξη της ιστορίας με επίκεντρο τον Μήτηρο. Έπειτα, γράφουμε συνεργατικά ένα επιχειρηματολογικό κείμενο, για να τοποθετηθούμε στο γιατί ο Παλαμάς απομυθοποιεί το παλικάρι, για να το εξυψώσει και πάλι στο τέλος της.
- Καταγράφουμε τα συναισθήματά μας για τον άδικο και πρόωρο χαμό του Μήτρου και τη δύναμη του πεπρωμένου και του αναπόφευκτου σε συνεχές ή ασυνεχές μονοτροπικό ή πολυτροπικό κείμενο, ποίημα ή τραγούδι.
- Σημειώνουμε στο ημερολόγιο τις αλλαγές στην οπτική του αφηγητή. Συζητάμε ανά ενότητα πώς επιδρά η εναλλαγή αυτή στην πρόσληψη του έργου.

### **Γ' φάση: Μετά την ανάγνωση**

Η φάση *μετά την ανάγνωση* προσφέρεται για την ολιστική προσέγγιση του κειμένου με δημιουργικό τρόπο και μέσα από τη συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών. Οι δραστηριότητες που επιλέγονται μπορούν να εμπλέκουν τους/τις μαθητές/τριες σε δημιουργική γραφή, αυθόρμητο λόγο ή αγώνες λόγου, δραματοποίηση, να είναι διακαλλιτεχνικές και διαθεματικές ή διεπιστημονικές, σε ένα πλαίσιο αναστοχασμού και συνολικής αποτίμησης του έργου. Προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες.

- Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες. Μία ομάδα αναζητά σε κάποια εφαρμογή τεχνητής νοημοσύνης ζωγραφικούς πίνακες που θα μπορούσαν να αναπαριστούν εικόνες από το απόσπασμα, π.χ. το Θαλασσοχώρι, την παρέα των νέων στο καφενείο, εκκλησιαζόμενους ανθρώπους μια Μεγάλη Παρασκευή. Εκτυπώνουν τις εικόνες που επιλέγουν ως αντιπροσωπευτικότερες. Η δεύτερη ομάδα επιλέγει ή συνθέτει μουσικό κομμάτι ως μουσική υπόκρουση κατά την ανάγνωση/ακρόαση του διηγήματος. Μια τρίτη ομάδα αναλαμβάνει να αναζητήσει στο διαδίκτυο έθιμα της Μεγάλης Παρασκευής και ετοιμάζει παρουσίαση. Η τέταρτη ομάδα δραματοποιεί μέρος του αποσπάσματος της επιλογής της.
- Ανακαλούμε συνολικά τα γεγονότα και την πορεία της ιστορίας του Μήτρου. Μπαίνουμε στη θέση του με ενσυναίσθηση και γράφουμε ένα γράμμα στην αρραβωνιστικά μας, Φροσύνη του Σεβδά.
- Αναζητάμε στη βιβλιοθήκη το μυθιστόρημα του Μιγκέλ ντε Θερβάντες «Δον Κιχώτης». Εναλλακτικά παρακολουθούμε απόσπασμα από μεταφορά του στην κινηματογραφική οθόνη. Στη συνέχεια, συγκρίνουμε τους βασικούς ήρωες αλλά και άλλους χαρακτήρες των έργων.
- Εντοπίζουμε ομοιότητες και διαφορές του Μήτρου με τον Διγενή Ακρίτα. Μπορεί να μας βοηθήσει ο σύνδεσμος [https://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt\\_akritika\\_next.html#8](https://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_akritika_next.html#8)
- Συνθέτουμε αυθόρμητο λόγο για το μοτίβο του κωμικού και του τραγικού στο έργο, κάνοντας συνδέσεις με την καθημερινή ζωή μας.
- Ανατρέχουμε στη γνώμη του επιστήμονα γιατρού για τους Θαλασσοχωρίτες και συζητάμε αν δικαιολογείται η γνώμη του από την εξέλιξη της ιστορίας του Μήτρου. Ερμηνεύουμε και προσεγγίζουμε κριτικά τις απόψεις των Θαλασσοχωριτών αντλώντας στοιχεία από επιστήμες, όπως η λαογραφία, η ιατρική κ.ά.

- Μπαίνουμε στο μυαλό του συγγραφέα και καταγράφουμε σε ένα εξηγητικό κείμενο γιατί η πορεία που ακολουθείται για την ίαση του ποδιού ξεκινά με την απεύθυνση στην επιστήμη, συνεχίζει με την πρακτική ιατρική και καταλήγει στη μαντική και τη μαγεία.
- Συζητάμε για το τι προσφέρει η κυκλική σύνθεση που ο Παλαμάς επιλέγει για το διήγημά του.
- Εντοπίζουμε παραλληλισμούς στο λογοτεχνικό έργο και εκφράζουμε τις απόψεις μας γι' αυτούς και για την πρόθεση του συγγραφέα. Για παράδειγμα, η χρονική τοποθέτηση του τραυματισμού και του θανάτου του Μήτρου τη μέρα της Μεγάλης Παρασκευής καθοδηγεί συνειρμικά στον παραλληλισμό της συμφοράς του Μήτρου με τα Πάθη και τον θάνατο του Ιησού.
- Φτιάχνουμε ένα βίντεο, μια παρουσίαση ppt κ.ά. που να παρουσιάζει το πώς ενσαρκώνεται το ιδανικό της λεβεντιάς στο διήγημα και ποιο είναι το αντίστοιχο ιδανικό σήμερα.
- Γράφουμε ένα εναλλακτικό τέλος της ιστορίας.
- Επιλέγουμε ένα ή περισσότερα τραγούδια που συνάδουν με το περιεχόμενο της ιστορίας και θα μπορούσαν να συνοδεύουν και να συμπληρώνουν το κείμενο ως μουσικά διαλείμματα (π.χ. ο θάνατος του παλικαριού από τους Χαϊνηδες).
- Αναζητάμε στο διαδίκτυο τραγούδια-θρήνους και μοιρολόγια και παρουσιάζουμε τα ευρήματα στην τάξη.  
Ενδεικτικά: [http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/folk\\_songs/moirologia.htm](http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/folk_songs/moirologia.htm)
- Αναζητάμε στο διαδίκτυο αρχαιοελληνικούς θρήνους και τους εξετάζουμε συγκριτικά με τους θρήνους του έργου του Παλαμά. Ενδεικτικά προτείνονται ο θρήνος Πριάμου, Εκάβης και Ανδρομάχης για τον νεκρό Έκτορα από τη Χ ραψωδία της Ιλιάδας και ο θρήνος της Εκάβης στις Τρωάδες.
- Παίρνουμε συνέντευξη από τον Κωστή Παλαμά με τη βοήθεια της τεχνητής νοημοσύνης. Προσεγγίζουμε κριτικά τις απαντήσεις του συγγραφέα και εξετάζουμε αν πραγματικά θα τις έδινε με βάση τη θεματολογία του έργου του, τη βιογραφία του και το κοινωνικό πλαίσιο της εποχής.
- Οργανώνουμε βιβλιοπαρουσιάσεις και βιβλιοκριτικές για το διήγημα.
- Σχεδιάζουμε ένα άλλο εξώφυλλο για το βιβλίο, ασπρόμαυρο ή έγχρωμο, και αιτιολογούμε την επιλογή μας.
- Αναλαμβάνουμε την εικονογράφηση του βιβλίου.

#### ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Α) Τα 5 από τα 6 βιβλία που ενσωματώνονται στο πρόγραμμα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο βρίσκονται αναρτημένα σε ψηφιακή μορφή στην επίσημη ιστοσελίδα του ΙΕΠ για το λογοτεχνικό βιβλίο (<https://www.iep.edu.gr/logotechnika-erga/>). Για το βιβλίο «Ζητείται Ελπίς» του Αντώνη Σαμαράκη, που ενσωματώνεται στο πρόγραμμα και αφορά τη Γ' Γυμνασίου, παραχωρήθηκε άδεια χρήσης σε έντυπη μορφή από τον εκδοτικό οίκο.
- Β) Για το σχολικό έτος 2025-2026 και με δεδομένο ότι δεν έχει προσδιοριστεί ακόμα ο χρόνος ολοκλήρωσης της διαδικασίας διανομής των λογοτεχνικών βιβλίων στις σχολικές μονάδες, οι εκπαιδευτικοί, με σκοπό την άρτια διδακτική αξιοποίηση του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, καλούνται να προβούν στον αναγκαίο σχεδιασμό και

χρονοπρογραμματισμό της διδασκαλίας, ώστε να επιτευχθεί το βέλτιστο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα από την εισαγωγή αυτής της σημαντικής καινοτομίας.